

UNS DOCUMENTS PER A LA HISTÒRIA DE LA SERRA D'EN GALCERAN.

SALVADOR CASTELLET CASANOVA.

FERRAN OLUCHA MONTINS.

Les primeres dades documentals que fan referència a les terres de l'actual terme de la Serra d'En Galceran, les trobem en la delimitació del territori del castell de Culla, fet l'any 1213, denominant-lo, aleshores, com a les Coves de Berig (1). Uns anys després, el 27 de setembre 1238, el terme de les Coves de Berig o Bexix, era donat pel rei en Jaume a Pere Valimanya o Valmanya i als seus successors a perpetuïtat, retenint-se però el rei la potestat (2).

Amb el nom de Serra de Valimanya o Valmanya o simplement la Serra,- com apareix en el trasllat de la carta pobla de Culla del 20 de febrer de l'any 1374 (3) -, va ser conegut el nostre terme fins que, adquirit pels Garcerans, el cognom d'aquests va quedar per sempre vinculat a la Serra.

La compra de la Serra pels Garceran es degué fer a principis del segle XIV, puix Emperci de Galceran, ja l'any 1349, justificava que els seus antecessors la tenien com a propietat, amb tota la jurisdicció civil i criminal, el mer i mixt imperi (4). Poc després, el 13 d'octubre de 1370, trobem Guillem Galceran (5),- possiblement fill d'Emperci -, com senyor del lloc, documentat en un acte en el qual es dona com a satisfet per haver rebut de Pere Martorell, d'Albocàsser, un parell de gallines, un poll i uns conills del cens que cada any li corresponia d'uns masos de la Devesa (6).

Aquest mateix Guillem Galceran sembla ser qui amb data de 26 d'octubre de 1416,- altra és 1426 -, li dona al seu fill Pere Galceran, en contemplació de matrimoni, el lloc de la Serra (7), i a ell se li atribueix també la fundació del benefici de Santa Anna en l'església de la Serra (8).

Un Guillem Galceran, ignorem si el mateix que ja hem esmentat, l'11 de novembre de l'any 1440, en dictar el seu testament davant el notari de València Bernat Llorens, deixà el lloc de la Serra, amb tota la jurisdicció, alta i baixa, a Joan de la Serra (9). Tanmateix però, això no vol dir que la Serra va deixar de pertànyer als Garcerans, puix aquests senyorejaren el terme fins 1473, any en el qual el 5 de març, Isabel Garceran i el seu marit Joan Forner, veneren, amb carta de gràcia passada davant dels notaris de València Lluís Prats i Joan Salles, el lloc de la Serra a Miquel Dalmau, amb la jurisdicció i regalies que aquesta tenia (10).

Un Joan Dalmau, mitjançant sentència del rei Ferran, prenia possessió del lloc de la Serra el dia 20 de juny de l'any 1492 (11). Possessió que, segons sembla, degué gaudir molt poc de temps, puix ja l'any següent, concretament el dia 20 de maig, el mateix rei signava en Barcelona una sentència en la qual manava que el cavaller Miquel Dalmau o els seus hereus, tenien que restituir o revendre el lloc de la Serra a Jaume Forner amb tota la seua jurisdicció (12).

Poc després, i no sabem com, el lloc va passar a mans del tresorer del rei Alfons Sàncnis, el qual, el 15 de novembre de 1500, li venia a Nicolau Casalduch el lloc de la Serra d'en Galceran, amb les masades de la Devesa, Pujols de Dalt i de Baix i els Ivarsos, amb tota la seua jurisdicció civil i criminal i el mer i mixt imperi (13).

Aquest primer Casalduch, nomenat entre els seus descendents amb els noms de *l'antic*, *el comprador* i *el vinculador*, casat amb la ondenca Ursula Romeu, fou home de negocis de gran predicament en el Castelló de darreries del segle XV, principis del XVI (14), ocupant diversos càrrecs dintre del govern municipal de la capital .

Fundador i creador de la senyoria de la Serra (15) i del vicle dels Casalduch (16),- els quals senyorejaren el lloc de la Serra fins el segle XVIII -, des del primer moment mostra interès per millorar l'estat social dels seus vassalls i per fomentar l'activitat econòmica en

els seus dominis, la qual cosa, evidentment, anava adreçada a afavorir els seus interessos. (17)

Dos fets que testimonien eixa voluntat són, l'aconseguir, el 26 de maig de 1510, la llicència reial per poder celebrar a la Serra, cada any, el diumenge després de Nostra Senyora de setembre, una fira durant quinze dies (18) i la concessió, el 6 de desembre de 1514, d'una nova carta de població (19), a petició dels veïns, puix l'antiga s'havia cremat en un incendi que afectà l'arxiu de la vila en 1512. Tot el qual li permetia assegurar-se, malgrat que els pobladors tenien que abonar-li cada any al senyor 1050 sous de cens -, una ma de treball, factor principal per mantenir rendable l'esmentat senyoriu, el qual comptava, a banda del nucli propi de població, - on era el Palau (20), l'església (21) i el consell -, quatre llocs d'habitat rural ben importants des del punt de vista econòmic.

Aquests quatre indrets, la Devesa, els Pujols de dalt, els Pujols de baix i els Ivarsos, els quals degueren consolidar-se com a masades importants dins del terme cap a darreries del segle XIV, eren de remarcable interès per a la vida social i econòmica del senyoriu, puix aportaven abundants rendes a la hisenda dels senyors (22).

Dels Pujols, Puchols o Puchoals, com apareix en el privilegi de la fira, sabem que els de Dalt van ser establerts per Nicolau de Casalduch i Dassio a Pere Traver, llaurador de la Serra en 15 de setembre de 1595, retenint-se però el senyor el domini directe i tots els drets emfitèutics (23). Mentre que de la masada i terres dels Pujols de Baix coneixem que van ser establertes pel mateix senyor a Jaume Vives, amb un cens enfitèutic de 40 lliures, el 2 de desembre de l'any 1579, reservant-se també el domini directe. De la pensió d'aquest cens, els senyors de la Serra tenien assignades 35 lliures al prevere que portava el benefici de Santa Anna en l'església de la Serra (24).

Pel que fa a Els Ivarsos, van ser establerts a Antoni Fabregat també en cens enfitèutic, amb la pensió de 24 lliures tots els anys. Des de l'any 1680 fins a 1730, van ser, Guillem, Francesc i Blai Mateu els propietaris. Aquest nucli, el qual estava format per dues masades, denominades la de baix i la de dalt, a partir de 1691 es va disgregar, puix l'1 de novembre d'eixe any, Blai Mateu va vendre "*los Ibarsos baixos o la casa de abaxo*" a Guillem Mateu pel preu de 400 lliures davant del notari de la Serra Miquel Mateu (25).

(1) MIRALLES PORCAR, J. "El castell de Culla", *Boletín Sociedad Castellonense de Cultura*, Tom LIX, 1983, pp. 237-241 i GARCIA SANZ, A. i GARCIA EDO, V. "La carta de població de Culla" en. *Imatge de Culla*. València, 1994, Volum I, pp 37-74

(2) HUICI MIRANDA, A i CABANES PERCOUT, M.D. *Documentos de Jaime I de aragón*. Vol II, València 1976, pp 36-37 i BETI, M. (1921) "El Castillo de Miravet y sus sufraganeos". *B.S.C.C.* Tom XI, (1921) pàg 301. Segons sembla va estar un Joan de Valimanya o Valmaya qui atorgà la primera carta pobla de la Serra. Vegeu Apendix documental nº 1

(3) GARCIA SANZ i GARCIA EDO, Art cit, pag 67.

(4) A(rxiu) B(aronia) C(asalduch) V(allés). *Libro de la Hacienda*. Lligall 16, núm. 2, pàg. 257.

(5) Ibidem , pàg. 129.

(6) A.B.C.V. Lligall 57, núm. 18. Original pergami, mesures 44 x 30 cm. "*Coneixeran tots que yo en Guillem Galceran, senyor de la Serra appellada de Vallimanya, de certa escència, attenents e regonexents vos, en Pere Mascarell, fill den Bernat, veí del loch d'Albocacer present, aver en lo terme del dit loch de la Serra dos mases ab terres que afronten ab terra de Bernat Collell et ab lo camp den Florenta e ab lo (il.legible) Desentafé e ab terra del mas del Allardar (il.legible) a mi cascún any de cens pagadors en la festa de Omminum Santorum, un parell de gallines e un parell de conils (il.legible) he regonegut*

que les dites mases e terres en alguna cosa no són tenguts ni obligats a la dita devesa ne cens per aquella fahedor."

(7) A.B.C.V. Lligall 20, núm. 2 *Libro del Binculo de Casalduch*. pàg. 61.

(8) Id, pàg 108 r.

(9) Id, pàg. 43.

(10) Id pàg. 228 r.

(11) Id

(12) A. B. C. V. Lligall 17, núm. 4

(13) A.B.C. V. Lligall 20, núm. 2. *Libro del Binculo de Casalduch*. pàg. 228.

(14) El 13 de març de 1515 Nicolau de Casalduch i la seua dona li compren a Francesc Pages la tinença i castell de Montornes, la Pobla Tornesa i Benicàs i el castell i lloc de Borriol amb tots els drets a dits llocs pertanyents, així com la jurisdicció civil i criminal, alta i baixa, mer i mixt imperi, per 80.250 sous. Per a més dades sobre Nicolau de Casalduch vegeu SANCHEZ GOZALBO, A " El Señorío de Yolanda de Casalduch en Benicasim". B.S.C.C. Tom XIX, (1944), pp 48-59

(15) Fins el segle XVIII senyorejaren els Casalduch ell lloc de la Serra, en la qual "*tiene el Señor el tercio de las Peñoradas y penas de ordinación, como son clams, las de cámara son todas del Señor. Si se vende madera para cosa alguna o carbón, el tercio del precio es para el Señor, como así mesmo de cada cluequa, un pollo para el Señor, que sea cresido y bueno y de cada truja o lechona un lechoncito al Señor,... Cada vesino paga un sueldo por derecho de Morabeti al Señor cada año. Dicho Señor tiene todo el tercio diezmo en dicha Varonia, los diezmos por mejor decir de todos los granos, legumbres, aceitunas y vino ..."* A.B.C.V Lligall 16, num 2. *Libro de la Hacienda*. pàg 258. Per tal de veure com era la pressa de possessió del lloc de la Serra pels senyors, transcrivim en l' Apèndix documental nº 4 , la pressa que feu en novembre de 1535 Lluís Muñoz, com a procurador de Anna de Casalduch i Muñoz.

(16) El vincle és un acte jurídic mitjançant el qual la persona que el funda determina un conjunt de bens que s'han de mantenir íntegres a perpetuïtat i estableix, també, un ordre de successió basat, generalment, en la primogenitura i en la baronia o sexe masculí. En el cas que ens ocupa, Nicolau de Casalduch, amb la única intenció de perpetuar en el cognom familiar les propietats que tenia, redactà un codicil el 3 de febrer de 1534, com a ampliació del seu testament de 3 d'octubre de 1532, mitjançant el qual establí els bens que integraven l'esmentat vincle, així com l'ordre de preferències dels hereus. Sobre el vincle dels Casalduch i les terres que conformaven les seues propietats vegeu BRINES, J. FELIP, A. GIMENO M. J. i PEREZ, M.C. *Formación y disolución de los grandes patrimonios castellanenses en el Antiguo regimen*. Castelló, Fundación Dávalos Fletcher, 1997, pp 89-141.

(17). Una de les activitats econòmiques més importants de la Serra fou l'aprofitament de la abundant fusta dels seus boscos per a diversos usos, tant per a fabricar galeres com esdevingué en 1393. quan el caixoner de Morella Berenguer Joan rep de Pere Veciat 240 florins que fan 440 sous per a pagar les acembles que portaren la fusta des de la Serra d'en Galceran a la mar per fer les galeres per al passatge de Cerdanya (Arxiu Arxiprestal de Morella. Protocol de Guillem Esteve. 1393. Maig, 24), com per treballar els radios de les rodes dels carros de l'artilleria durant la guerra de Successió. Va estar el 6 de desembre de 1514, el mateix dia en que Nicolau de Casalsuch concedí una nova carta de poblament, quan aquest atorgà al consell de la Serra el dret d'herbatges, fustes i fustatge sobre el terme. Vegeu Apèndix documental nº 3

(18) Apèndix Documental nº 1.

(19) Apèndix documental nº 2. El document que transcrivim, conservat a la Societat Castellonenca de Cultura, és una traducció lliure, feta en 30 de juny de 1863, pel qui fou catedràtic de llatí de l'Institut de Castelló Joaquim Aliaga, a partir de l'original que es conservava aleshores a l'Ajuntament de la Serra. En l'Arxiu de la Baronia Casalduch Valles de Castelló, al lligall 34, nº 31 i al lligall 29, nº 33, es conserven còpies de l'original.

(20) Apèndix documental nº 5.

(21) Sobre l'església de la Serra Cfr. MONTOLIO TORAN, D i OLUCHA MONTINS, F. *La Serra d'en Galceran. Una parròquia dels segles XVII i XVIII*. Castelló. 2002.

(22) A. B. C. V. Lligall 16, núm. 2. *Libro de la Hacienda*. "... de las quatro masadas, Ivarsos, Casa Alta y Baja, Pucholes bajos y altos y Devesa, no solo tiene él el diezmo de todas estas cosas, sinó que también tiene la primícia y lo mesmo se entiende del diezmo del ganado cabrio y lanar."

(23) *Ibidem*, pàg. 267. A mitjans del segle XVII és la família Maimó la que apareix com a propietària de la masada, essent Josep Maimó qui en data 4 de novembre de 1680 va fer el pagament del cens, davant el notari de Castelló Pasqual A vinent. L'Any 1734 els hereus de Bartomeu Maimó la tenien arrendada a Joan Bellés

(24) *Ibidem*, pàg. 265. El 4 d'octubre de l'any 1680, apareix com a propietari Joan Maimó de les Useres i el 1734 va ser Jaume Josep Maimó, fill de Josep Maimó, qui va pagar la pensió del cens en nom de la seua mare, ja viuda.

(25) *Ibidem*, pàg. 264.

APÈNDIX DOCUMENTAL

(1)

Llicència reial per poder celebrar en la Serra d'en Garceran, cada any, el diumenge després de Nostra Senyora de setembre, una fira durant quinze dies

1510. Maig, 26. Monzon

Document original en pergami.

Mesures 58 x 50.

Arxiu Baronia Casalduch Vallés. Lligall 17, núm. 6.

(Traducció del llatí al català feta per Fra Benet Ferré, monjo cistersenc de Sta. Maria de Poblet.)

Nos Ferràn, per la gràcia de Déu Rei d'Aragó, Sicília prop i més enllà del far, de Jerusalem, València, Mallorca, Sardenya i Còrsega, comte de Barcelona, Duc d'Atenes i Neopàtria, comte del Roselló i Cerdanya, Marquès d'Oristano o de Gociano. Tenint present que la concessió de fires a les universitats o municipis i als seus habitants acostumava a ser profitosa, per quant suposa en elles diverses maneres el comerç de venda i de compra per part dels ciutadans i habitants que acudeixen a elles en massa i així resulta fructuosa per raó de la utilitat i benestar del lloc de la Serra d'en Galceran situada al nostre regne de València, atès que Nos procurem el millorament i el creixement d'aquest lloc. A més, atenent benèvolament les demandes del nostre estimat cavaller Nicolau Casalduch al qual pertany dit lloc i també escoltant de bon grat les corresponents humils peticions dels jurats i prohoms fetes a la nostra Majestat, donem i concedim a vosaltres que en el susdit lloc de la Serra d'en Galceran o en els seus termes anomenats vulgarment Els Poachols se celebren perpètuament fires o mercat cada any i que comencen el diumenge després de la festa de la Mare de Déu de setembre i que duren durant els 15 dies que segueixen immediatament després, i que es facen sense perjudici de cap dret aliè de ningú, i que durant el temps no es puguin celebrar fires o mercat a tres lloguers entorn d'aquest lloc esmentat sots pena de 100 morabetins aplicats a la

nostra cúria real o fisc, a no ser que hi hagués llicència concedida per nos o bé pels sereníssims Reis d'Aragó predecessors nostres de bona memòria. Volem i concedim a cada home i a tots els qui tinguen qualsevol llei o siguin de la condició que siguin i vinguen a les fires portant amb ells les coses i mercaderies, que estant o retornant del mercat, estiguen segurs i estalvis sota la nostra protecció especial i el nostre guiatge. De manera que no puguin ser detinguts, empenyorats, marcats, arrestats, ni de cap manera tenir impediments per cap culpa, crim o deutes envers altres, a no se que ells estiguen obligats pròpiament a pagar-los per raó de fiança o de garantia i en aquests casos tampoc, almenys que els fets abans hagin estat atribuïts a ells amb fonament, amb l'excepció dels endevinaires, fabricants de moneda falsa, assaltadors de camins i viaranys, homicides, lladres, heretges, sodomites, i els qui cometen o hagen comès un crim de lesa majestat, o també els qui fossen culpables dels crims indicats (encara que sols hi hagen contribuït en part). A més, concedim per major cautela per a tots i per a cada u dels homes qui vinguen a aquest mercat que frueixen de totes aquelles prerrogatives, preeminències i immunitats, llibertats, franquícies, privilegis i excepcions junt amb els altres privilegis plenament concedits a ells, i puguin alegrar-se plenament i fruir-ne com acostumen, poden i deuen fruir.

Per tot això, en manifestar el nostre designi o intenció a la sereníssima Joana, reina de Castella, Lleó, Granada, etc. Princesa de Girona, arxiduquessa d'Àustria i Borgonya, filla primogènita nostra, molt estimada, i també al general nostre governador i batlle general en el susdit regne de València o als seus lloctinents en els seus oficis, inclosos també els jurats i tots i cada un dels oficials que hi ha en el dit lloc de la Serra d'en Galceran i els lloctinents d'aquests en els oficis, inclosos també, tant els presents com els futurs, els diem i manem expressament i de nostra ciència certa, i amb una primera i segona admonició, que mantinguen fermament i observen i facen observar perpètuament, de manera inviolable per qui correspongui, els nostres manaments respecte a la concessió de la fira i de tot el que s'ha indicat sobre ella, i també que els nostres súbdits ja esmentats no obren de manera contrària ni permeten que altres ho facen per part de qualsevol altre o qualsevulla persona que siga, o per la raó o causa que siga, atès que la nostra sereníssima reina, princesa i filla primogènita nostra molt estimada ens té mol bona disposició a atendre els nostres desigs. També els nostres oficials estimen la nostra persona i decisions.

Qualsevol però, qui, amb l'atreviment temerari, pretenga d'anar contra l'indicat les coses susdites que es done per entès que encorrerà en la nostra ira i indignació i en la pena de satisfer tres mil florins d'or d'Aragó i sense esperança de perdó, a més haurà de reparar totalment el mal que haja fet.

En testimoni d'això, hem manat que s'escriguen les presents lletres acompanyades del nostre segell pendent. Donat a la vila de Montsó, dia 26 del mes de maig de l'any de la Nativitat del Senyor 1510, any 43 dels nostres regnes d'Aragó i de Sicília més enllà del far, any 352 del Sicília més aquí del far i any 8 del regne de Jerusalem.

Signe Ferran per la gràcia de Déu, rei D'Aragó, i de Sicília més ençà i més enllà del far de Jerusalem, València, Mallorca, Sardenya, i Còrsega, comte de Barcelona, Duc d'Atenes i Neopàtria, compte del Roselló i de Cerdanya, Marques d'Oristano i de Gociano.

Els testimonis són:

L'actual reverent Alfons d'Aragó, arquebisbe de Saragossa i de Montreal. Els distinguits Miquel Ximénez de Urrea, comte d'Aranda i Juan Roig de Corella, comte de Concentaina. El magnífic Joan Cabiero, cambrer i Miquel Pérez de Almazán, secretari del susdit senyor Rei.

Sig+ ne meu de Miquel Velázquez Clement proto-notari del susdit sereníssim i molt poderós Rei catòlic que, per manament de la seva majestat, ho he fet escriure.

Da (su) Alteza licencia a mosén Nicolau Casalduch que en un lugar suyo nombrado la Serra d'en Galceran pueda tener feria cada año el domingo después de la fiesta de nuestra Señora de setiembre y dure por quince dias.

(2)

Confirmació i ratificació de la carta de població de la Serra d'en Garceran, feta per Nicolau de Casalduch

1514. Desembre, 6. La Serra

Traducció lliure, feta en 30 de juny de 1863, per Joaquim Aliaga, a partir de l'original que es conservava a l'Ajuntament de la Serra.

Societat Castellonenca de Cultura.

Don Joaquín Aliga, Catedrático propietario de latín y castellano de este Instituto Provincial de 2ª Enseñanza

Certifico; que por la municipalidad de la villa de la Sierra de Engarceran se me ha exhibido para traducir al castellano una carta de población redactada en latín y elemosin cuya versión literal es la siguiente:

En el nombre de Dios y de su divina gracia y de María siempre Virgen pura su Madre amen: Sepan todos así presentes como venideros que yo Nicolás Casalduch, Señor del lugar de la Sierra, llamada en otro tiempo de Garceran. Atendiendo y considerando que el mencionado lugar de la Sierra, que primeramente se llamaba Cuevas de Guadix y los vecinos y pobladores del mismo fueron reunidos a los usos y costumbres, fueros y privilegios de Barcelona y del presente reyno de Valencia, por el magnífico Juan de Valmaña, militar y otros sucesores del mismo de aquel tiempo y de dicho lugar, con toda la razón del derecho y con sus pertenencias, y otros muchos y diversos privilegios, prácticas, usos, costumbres y derechos con los que los vecinos pobladores y habitantes del mismo lugar vivían y usaban y fueron de las mismas costumbres, sin ningún impedimento, según el instrumento de población, y constaba más claramente y podía justificarse por notario, y yo estando muy cierto de esto hasta el día de hoy, pero pensando que por un caso fortuito y siniestro, y contribuyendo la desgracia, hace dos años poco más o menos, que por un herrero o cerrajero de dicho lugar (cuya herrería estaba apoyada debajo de la casa del consejo de dicho lugar) hubo incendio en dicha herrería y en el techo de la casa del Consejo, cuya casa, vigas y demás maderas se quemaron. Y como dentro de dicha casa del Consejo existieran guardados y conservados dos archivos o arcas o escritorios, fueron igualmente quemados, consumidos y reducidos a cenizas, en cuyas arcas, escritorios o archivos se quemaron también los privilegios, así como los instrumentos o documentos de población, como otros y diversos actos, escrituras, privilegios y libros de otros establecimientos y documentos de todo el termino que estaban en dicho archivo guardados y conservados y otros innumerables actos, instrumentos, así de censos, cartas de pago, cancelaciones, escrituras, como también libros de empadronamiento, procesos de diversas causas, instrumentos de gracias, confirmaciones, privilegios, compras, administraciones, libros judiciales, protocolos de algunos notarios y otros muchos instrumentos y escrituras, con cuyos documentos estaba dicho archivo lleno, y todas las cosas útiles y necesarias que había en dicho lugar y en sus pobladores, por cuya incendio el dicho lugar quedó como huérfano, con todos sus honores, libertades, privilegios, gracias y concesiones, las que ni siquiera podían ser devueltas a mi, y ordenar y deliberar lo que agradase a mi voluntad y utilidad, para que de nuevo se poblase, si más bien no usara de humanidad y misericordia y del poder del Señor, a favor de dichos vecinos. Por lo cual, como se me hubiera suplicado mucho y humildemente pedido por los oficiales, consejeros y hombres buenos infrascriptos y por

todo el general consejo, vecinos y habitantes de dicho lugar, que, si le concediera por el que entonces era Señor del mismo a los supra dichos pobladores, para siempre y de nuevo juntamente con otras condiciones infrascriptas, se les concediese reformar, separar, conceder y conceder de nuevo y confirmar dicha población, con todas y cada una de aquellas gracias, concesiones, prerrogativas, privilegios, pactos, ordenaciones y todas aquellas cosas que tales cuales, y tantas cuantas fueron concedidas a dichos pobladores; y después dicho lugar y su universidad, como los vecinos y pobladores acostumbraron y continuamente acostumbran. Por lo que condescendiendo a las suplicas y ruegos de estos, inclinando benignamente mi animo y atendiendo al beneficio de dichos pobladores, en el que debo congratularme mucho, y para que como buen pastor de las ovejas encargadas a mi cuidado pueda dar buena cuenta al Dios Omnipotente en el día del juicio. Considerando que de dicha población o concesión y confirmación suscrita, no solamente reporta utilidad a los dichos pobladores, sino que también a mi y a los sucesores si llega a efectuarse como espero, pudiendo tener, conferir y dar especial gracia para con dicho lugar, vecinos y pobladores del mismo, gracia, diligencia y recibida por tal cual, convino a la información de todos y de los infrascriptos para que haya memoria de los mismos y cada uno de por si para lo venidero; pero sin innovación, derogación y perjuicio de dicho instrumento de antigua población y concesión de todo lo concedido y espreso en él; y mucho más a la toda corroboración, fe, validación y firmeza del mismo; y de cierta ciencia confirmo y ratifico y apruebo en el año presente, y con el público instrumento firmante y valedero para siempre, y no revocado en algún otro tiempo por mi ni los míos, y por presente deliberación, dicha población y costumbres de la misma, y ahora de presente concedo y entrego dicho lugar para poblarlo y poblado ya con cincuenta pobladores, y con otros que quisieran poblar, a vosotros honorables Juan Agut, Justicia, Pedro Jaime, Miguel Fagona, Jurados; Pedro Agut, Juan Mateo, hijo de Guillermo Mateo, Juan, hijo de Pedro, Pedro Mateo, hijo de Pedro, Gabriel Agut, Pedro Carrasco, Juan Carrasco y Jacobo Fagona, vecinos, habitantes pobladores de dicho lugar, con vuestros nombres propios y con los nombres de dichos oficios y como a Síndicos y actores nombrados por dicho honorable consejo ya de dicho lugar y teniendo especial mandato y que representan dicho Consejo a los presentes y aceptantes y otros vecinos y habitantes de dicho lugar y su término, y a los sucesores así ausentes como presentes, y al Notario infrascripto como público y auténtica persona en lugar vuestro y de todos aquellos a quienes interese o pudiera interesar de cualquier manera, ahora y en lo venidero, adquiriendo legítimamente, estipulando y recibiendo a vosotros y a los sucesores de estos presentes, futuros y por todos los siglos, este mi lugar predicho, llamado ahora la Sierra de Garceran, el que tengo y poseo dentro del Reyno de Valencia, con todos los derechos y pertenencias suyas abajo agregadas. Y así para que dicho lugar y término del mismo dividáis, pobléis, tengáis y poseáis en todas sus partes, y entre todos los pobladores, según vuestro libre albedrío, en lo que y según ya lo poblasteis; el dicho lugar confronta con su termino primeramente con el termino de Castro y la villa de Culla, y con el termino de Matella y con el lugar de las Useras, cuyos términos los divide cierta rambla llamada de la "Carbonera" y del Gonder, y por otra parte con el término de la villa de Castro de Villafamés y con el termino de Benlloch, así como se halla bien señalado, situado y amojonado, y estos mojones están bien puestos y figurados, y después con el término de Vilanova, y hasta la devesa que se llama de Monserrat, y a las forcas de Vilanova, y pasa por un torrente o barranco por el que hay camino, el que sale y por el que se va al barranco de la Pañaroja, y el predicho barranco confronta por la parte de arriba con el termino del lugar de la Sierra Biarach, el que ahora se llama Serratella, y está dentro de los términos de la villa de la Cuevas de Vinromá, como se sale hacia el, collada arriba, detrás del barranco llamado "lo moscador de Balayolano" en la partida llamada del Algar, y de allí va y confronta con el termino del lugar de Albocácer hasta la cabeza del Collado de la Mola de Albocácer y por dicho collado abajo y por el que corren en tiempo de lluvias hacia Albocácer y la cueva llamada Nabertrana, y

después siguiendo y bajando dicho collado va a terminar o vuelve y entra a dicha rambla de la "Carbonera" poco más arriba en donde descansa, y entra en dicha rambla aquel arroyo que baja del molino. Y así doy y concedo dicho lugar, incluso entre dichos términos y confrontaciones, para poblarlo y confirmo, ratifico y confieso que vosotros tuvisteis dicha antigua población, así como de nuevo os concedo a vosotros y a los vuestros, y a los que quisiesen poblar, habitar y vivir por tiempo, con los pactos, derechos, retenciones, gracias y condiciones abajo descritas. Primeramente también doy, concedo, ratifico y confirmo a vosotros ya expresado pobladores, a la universidad y consejo y a vuestros sucesores, para siempre los fueros, buenos usos y costumbres de la dicha ciudad y reyno de Valencia, de los que podáis usar libremente, gozar y ejercer sin contradicción ni impedimento de mi parte ni de mis sucesores y de algunas personas, y así como hasta aquí usasteis vosotros y los vuestros y además, para que en dicho lugar y su término podáis hacer Justicia, Jurados, Mustazaf y otros oficiales, congregar consejos, elegir consejeros según forma, y tengáis toda la jurisdicción civil y criminal, alta y baja, mero y mixto imperio, y todo el ejercicio de los mismos, con todos los incidentes, dependientes, salientes, anejos y conexos. También retengo en mi poder y en el de mis sucesores, la facultad, recursos, apelaciones, súplicas, evocaciones de causas, según los fueros y privilegios y toda la suprema potestad y dominio. También retengo para mi y los míos en dicho lugar, a los enemigos o ejércitos, cabaliatas, justicias, colonias y todas aquellas cosas que pertenecen en estos a los Señores, así como mis antecesores usaron, y nada mas. Y así mismo, porque vosotros y dichos pobladores y sucesores y todos los habitantes en dicho lugar y su término y los que procuran en el la agricultura, rebaños y bestias, estéis obligados a dar, solventar y pagar bien, fiel y diligentemente, de todos vuestros frutos, honores, posesiones vuestras a saber: de trigo, cebada. nueces, azafrán y de todos los granos y cerragios, vino, aceite y de todos las legumbres, ajos, cepas y de todos los granos menudos como de cáñamo, lino, maíz, mijo, tramella y otras semejantes semillas y finalmente de todos y de cada uno de aquellos que se acostumbra a pagar y dar el décimo en tiempo y forma acostumbrados, excepto las hortalizas, lana, quesos, abejas, y el fruto de los árboles, excepto de la olivas, ni de los pollinos, caballos o mulas bien sean machos o hembras, ni vacas, de cuyas cosas no pagueis como no acostumbrasteis a pagar, ni dar la décima ni primicia. También ratifico, apruebo y confirmo y también concedo por especial gracia y por dicha población, a vosotros y a vuestros sucesores los hornos, hornages, derechos y pertenencias de los mismos, aladres y hornillos de cocer en dicho lugar y término del mismo, carnicerías, según el derecho de las mismas, flequerías, misanjas, herrerías, tabernas de vino y aceite, y todos y cada uno de los derechos de las cosas antedichas y poco ha escritas, a vosotros y a los vuestros, y contenidas en estos capítulos y en cada uno de estos y pertenecientes a los mismos y que deben pertenecer con plenísima facultad, uso y ejercicio de estos, no retenido por mi en cada uno de estos y así como lo poseéis de tiempos anteriores hasta aquí, y como vosotros y vuestros predecesores usasteis en la antigua y continua posesión, y sin impedimento. Confieso y concedo y estoy cerciorado plenísimamente que vosotros, dichos oficiales, consejo de la universidad, vecinos y pobladores de dicho lugar, podáis tener, recibir y acostumbrasteis a recibir y tener la primicia integra y completa de todas estas cosas, de las que se paga el décimo en dicho lugar y su término, como cosa propia de los vuestros o de dicha universidad. Por lo que, confirmando para vosotros dicha primicia, y el derecho de la primicia nuevamente concedida por mi y los míos, os hago a vosotros, dichos oficiales, consejo, universidad la gracia especial, concesión y transportación de dicha primicia, la que poseáis para la sustentación de los muros, fortificaciones y adornos de las iglesias y su reparación, por que soy de opinión, y creo y estoy muy cierto, que la antedicha primicia se os concedió para dichas necesidades. Retengo también en mi poder y en el de los míos, los molinos y molinarias de moler olivas, como también de moler trigo del dicho lugar y de su término, siendo míos y de mis predecesores; más el dicho lugar con las ya sabidas afrontaciones, debajo de este y del

mismo término, con las entradas, salidas y derechos y pertenencias y con todas las casas y castillos, muros, torres, edificios, huertos y hortalizas, tierras, viñas, campos yermos y no yermos, plantas, yerbas, prados, pastos, caza, cubiertos, planos, montes, montañas, bosques, selvas, cuevas, rocas, jaras, leños, maderos, acequias, aguas, pozos, arroyos, fuentes, acueductos, árboles de diversos géneros, fructíferos y no fructíferos, para usos propios y otras cosas necesarias para vosotros, caminos, majadas, estanques de agua y de peces y de todas las cosas peculiares de estos, de cuyas cosas antedichas podáis usar libre y absolutamente, poseáis sin ningún servicio ni contradicción mía ni de los míos y de alguna otra persona (aquí hay un claro) y finalmente con aquellos derechos que usasteis para dar, poseer, vender, enajenar y permutar y después para hacer vuestra omnimoda voluntad y la de los vuestros, para quien o quienes queráis según mejor plena y más útilmente pueda decirse, escribirse y entenderse para vuestro bien y salvación y el de los vuestros, y también a lo bien entendido, exceptuados los clérigos, militares y ordenados y los que no existen según el fuero de Valencia, sino según la serie del fuero publicado acerca de esto para vivir según el. Más ahora, por la gracia y concesión hecha por mi y por la dicha población para vosotros, dichos oficiales, consejo, universidad y pobladores de todos los antedicho, vosotros pobladores, consejo, universidad de dicho lugar y vuestros sucesores deis, paguéis y estéis obligados a dar, solventar y pagar a mí y a mis sucesores, mil y cincuenta sueldos moneda real de Valencia, censuales, redituales y perpetuos anualmente, pagados en la fiesta de Pascua de Pentecostés, puestos y llevados dentro del castillo o casa de mi habitación, que tengo dentro de dicho lugar, de la manera que en tiempos anteriores vosotros, dichos pobladores y dicha universidad y cada uno de ella, estabais y estaban obligados y acostumbraron a solventar y pagar a mí y a los señores mis antiguos predecesores y de dicho lugar. Y así lo prometo con buena fe a vosotros, dichos oficiales, consejo y universidad y a vuestros pobladores y sus sucesores, por mi y por todos mis sucesores presentes y futuros y al Notario como a pública persona, estipulante y recipiente para salvar, defender, hacer, obligar, tener y poseer quieta y pacíficamente y en sana paz, y para siempre, todas y cada una de las cosas contenidas ya arriba para vosotros y vuestros sucesores, legítimos actores y defensores contra todas las personas conquirentes o perturbadoras en alguna cosa, o que infieran quejas acerca del derecho o del hecho, contra las cosas ya dichas, obligo a vosotros y a los vuestros, todos y cada uno de mis bienes y derechos y de los míos, así movibles, inamovibles y movientes por sí mismos, presentes y futuros, habidos y por haber en cualquier parte. Y para ello nosotros dicho Juan Agut, Justicia, Pedro Jaime, Miguel Fagona, Jurados, Pedro Agut, Mustasaf, Juan Mateo hijo de Guillermo Mateo, Juan Mateo hijo de Pedro Mateo, Pedro Mateo, hijo de Pedro Mateo, Gabriel Agut, Pedro Carrasco, Juan Carrasco y Jacobo Fagona, vecinos y habitantes de dicho lugar de la Sierra, con sus nombres arriba contenidos y cualesquiera de los mismos, teniendo como cosa sólida poder añadiendo el consejo, como en las cosas ya ante dichas, hacer, tratar y concluir, como consta plenísimamente, que puede hacerse según nuestro mandato con instrumento público del Sindicato hecho en la casa del consejo y de dicho lugar en el día (aquí hay un claro) del mes de noviembre próximo pasado y del año presente, y del infrascripto mil quinientos catorce, recibido y cerrado por el honorable y discreto Pedro Castell (alias) Balde, Notario y Escribano de la Curia y Consejo de dicho lugar, y vecino de la villa de Cabanes acerca de lo que me hizo plenísima fe a mi notario suscrito. Concediendo y confesando de cierta ciencia, con este mismo instrumento valedero perpetuamente y nunca revocado, que todas y cada una de las cosas descritas y referidas y con los nombres antedichos serán verdaderas, recibiendo y aceptando la antedicha confirmación, gracia y donación y todas las cosas arriba concedidas a nosotros y a estos mismos nombres por la dicha universidad y pobladores. Por vos dicho magnífico señor Nicolás Casalduch, señor de dicho lugar de la Sierra, presente, con la múltiple acción de gracias con pactos, condiciones y retenciones arriba dichas, y con los nombres que arriba referidos, convenimos y prometemos, con buena fe, a vos mismo, señor

Nicolás Casalduch presente, aceptante y a los vuestros, a cumplir, continuar, guardar siempre fidelidad a lo que ya os estamos obligados por nosotros y los nuestros, y a ser siempre buenos, leales y fieles vasallos y también a cumplir, guardar todas las cosas antedichas, retenidas y salvadas por vos, y las que han de ser retenidas, cumplidas y guardadas por nosotros, con los antedichos nombres, como arriba se expresan por nosotros y se vienen cumpliendo, y las que han de ser guardadas y pagadas, y preservándolas de malicia y de todos los ladrones y (aquí hay un claro) de no hacer nada en contra ni contravenir por ninguna razón o causa, bajo la obligación de hipoteca de nuestras personas y de todos y de cada uno de los bienes y derechos movibles, inamovibles, semovientes, privilegiados y no privilegiados, presentes y futuros, habidos y por haber de los nuestros en cualquier parte, con estos mismos nombres y de la dicha universidad y de su consejo y de cada uno de los habitantes y pobladores y de nuestros sucesores. Y en testimonios de estos y de todas las cosas antedichas, se hicieron por mí, el infrascrito Notario, y para el venidero recuerdo de esto, dos públicos instrumentos iguales y ordenados alfabéticamente y a instancia y requisición de las dichas partes, entregando un instrumento a cada una de las partes, y esto no obstante, al dicho magnífico señor Nicolás Casalduch, mandó que estos se prendiesen con un cordón de color rojo. Los dos fueron hechos en la casa del consejo de dicho lugar y reunido el consejo en el mismo local el día seis del mes de Diciembre del año de la Natividad del señor de mil quinientos catorce.

Signo de mí, el antedicho Nicolás Casalduch (aquí hay un signo) y de nuestro Juan Agut, Pedro Jaime y Miguel Fagona, Jurados, Pedro Agut, Mustasaf, Juan Mateo, hijo de Guillermo Mateo, Juan Mateo, hijo de Pedro y Pedro Mateo hijo de Pedro, Gabriel Agut. Pedro Carrasco, Juan Carrasco y Jaime Fagona, oficiales conciliarios y Síndicos antedicho.

Y refiriendo todas las cosas antedichas cada una de por sí y a cada una en particular, con los nombres ya antedichos, las alabamos, ratificamos, autorizamos y firmamos.

Son testigos de este documento los venerables Antonio Casanova y Miguel Gómez, Presbíteros de dicho lugar de la Sierra y habitantes en él, los que fueron llamados y aceptados para esto.

Signo (aquí hay un signo) de mí Pedro Catalá de Monsonis, Notario público con real autorización, agente anotador de los libros del Magnífico Antonio Catalá de Monsonis y del domicilio en otro tiempo del dicho mi padre, que saqué de su original y registro el preinserto instrumento de población y escrito por mano de otro como así aparece y lo reduje a esta pública forma con el sello del dicho Magnífico señor Nicolás Casalduch, pendiente e impreso en cera de color rojo y afirmado, y lo entregué a la dicha universidad del lugar de la Sierra o a sus oficiales y así consta de las arriba colocadas palabras en la cuarta línea, en la que se sobrepone plus fabrice y en la octava línea en la que se sobrepone honoribus y en la línea cincuenta y seis, en la que se sobrepone Casalduch.

Por el sello pendiente (aquí hay un signo)

Así resulta del mencionado documento que tengo a la vista al que me refiero. Y para que conste y a instancia de la Municipalidad de la villa de la Sierra de Engarceran, libro y firmo el presente atestado en Castellón de la Plana a treinta de Junio de mil ochocientos sesenta y tres. JOAQUIN ALIAGA

(3)

Nicolau Casalduch, Senyor de la Pobla Tornesa, Serra d'en Galceran, Montornès i Benicassim, concedeix al Consell de la Serra d'en Galceran el dret dels herbatges, fustes i fustatges del terme.

1514. Desembre, 6

Còpia treta de l'arxiu de la Serra d'En Galceran l'any 1825 per Maties Escuder, escrivà i notari públic de l'esmentat lloc.

Arxiu Baronia Casalduch Vallés.

Lligall 29, N°. 32.

In Dei nomine amen. Sia a tots cossa manifesta com lo molt Magnífich Mossèn Nicolau Casalduch, cavaller Señor del lloch de la Serra antigament nomenada de Engalceran. Atés y considerat que lo dit lloch e veïns de aquell tenir comprades e transpasats per los dits Señors e predesadors de aquell, los drets de herbes, herbajes, arbres fruiters e fustaches del terme del dit lloch, per causa de dites herbajes segons més llargament en lo privilegi e contracte de la dita consesió, lo qual en la pública forma estava, és cremat en lo dit archiu, per hon de aquell no podia tenir vissura, ni saber lo notari rebedor de aquell. Per la qual rahó, és estat humilment suplicat lo dit señor per part dels honorables Juan Agut, Justicia, Pere Maymó, Miquel Fachera, Jurats, Pere Agut, Mustasaf, Juan Matheu, fill de Enguillem Matheu, Juan Matheu, fill de Pere Matheu, Pere Matheu, fill de en Pere, Gabriel Agut, Pere Carrasco, Juan Carrasco, y d'en Jaime Fachena, veïns e habitants del dit lloch, així en los noms propis com en nom de oficials sobredits, y com a síndichs e actors, e procuradors, deprettats, per lo honorable transpassats per los dits Señors e predesadors de aquell, los drets de herbes, herbajes, arbres, fustes e fustaches del terme del dit lloch, per causa de dites herbases, segons més llargament en lo privilegi e contracte de la dita consesió, la donchs feta mol largament era dit e especificat, pensant emperò lo dit S(eny)or que per rahó e causa de un cas fertuit e sinestre, lo qual dos anys ha poc més o menys es seguit, e es ver, que de la frenal (sic) de la ferreria, la qual està situada davall la cassa, e sala del Consell del dit lloch de la Serra, ixqué foch, de la qual se cremà dita sala e Casa del Consell, ensenix ab dos caixes que estaven en dita sala, dins les quals havia mols privilegis de dit lloch y señaladament lo dit privilegi e contracte de la dita consesió; lo qual en la publica forma estava és cremat en lo dit archiu; per hon de aquell no podia tenir vissura, ni saber lo notari rebedor de aquell. Per la qual rahó, és estat humilment suplicat lo dit Senyor per part dels honorables Juan Agut, Justicia, Pere Maymó, Miguel Fachera, Jurats, José Agut, Mustasaf, Juan Matheu, fill de Enguillem Matheu, Juan Matheu, fill de Pere Matheu, Pere Matheu, fill de Empere, Gabriel Agut, Pere Carrasco, Juan Carrasco, y d'en Jaime Fachera, veïns e habitants del dit lloch, així en los noms propis com en nom de oficials sobredits, y com a síndichs actors e procuradors, deprettats, per lo honorable Consell de dit lloch, e tot lo Concell reprecentans, li fos plaent confermar, e de nos otorgar la dita venta, consesió, e transportasió dels dits herbaches e drets de aquell. E lo dit Senyor, a humil suplicasió dels dits oficials e prohoms del dit lloch, volense haver benignament ab aquells, com a aquells ses garde, la concervasió de los subdits vasalls, e per que los drets de aquells, no tansolament sien conservats més encara aumentats, com lo té augment de sos vasalls, via en augment de ses preminènsies e drets, per que considerades les dittes cosses lo dit Senyor, de son bon grat, e sarta ciència, ab lo present acte hon se vulla valedor, y en ningún tems revocador per ell y per sos succesors, ratifica, confirma la dita consesió e transportasió, especificades e narrades en favor de la dita Universitat, e singulars de aquella: E ara de present, ab aquesta mateixa carta de nos atorgá, excambia, sedeix, e transporta per gràcia y pacte especial als dits honorables Justicia, Jurats, e Prohoms del dit lloch desusdit en nom de la dita Universitat e singulars de aquella presents e absens e lo notari davall escrit com a persona pública per aquells e per lo dit lloch estipulant, e roberte (sic) als successors de aquell dels (il·legible) o esdevenidor pera son interès pera usos propis de aquell e dels seus poder usar e no en alta manera les herbes, herbaches, arbres, fustes, e fustaches, selves, mans, e montañes, rames, e mallades, coves del dit lloch e terme de aquells, ab los pactes e condicions infra seguits.

1. Primerament. Que los dits oficials e singulars persones del dit lloch, que lo cambi e

concesió desus a ells fet e de nos otorgats, sien tenguts donar e pagar e donen paguen al dit Senyor e successors de aquell huitcents sous moneda real de València de cens e tribut, pagadors cascun any en lo dia e festa de Pasqua de quinquagesima, portats en la cassa de dit Senyor en lo present lloch segons molt atràs en temps passat tenien acostumat.

2. Ittem. Los dona e atorga lo dit Senyor que los dits oficials pera la conservació dels dits herbaches, fustes e fustaches a ells atorgats, puixen fer e fasen una e tantes vegades com nesesari serà, ordinacions, establiments, e capitulacions útils e nesesaris en bé e augment dels dits drets.

3. Ittem encara lo dit Senyor dona e atorga al dit lloch e singulars de aquell, facultat de poder herbachar e acullir erbacher e acullguen totes ores, que ben vist los serè pera quells sempre que els plourà en lo dit terme del dit lloch, tots e qualsevols bestiaris així grosos com menuts a qualsevols persones, així estrañes com privades per aquell herbache, a preu que als dits oficials e Universitat plaurà e ben vist los serà sens empaig ni contradicció del dit Senyor e successors de aquell així com si pròpiament la dita Universitat d'asi ser acostumat.

4. Ittem etiam lo dit Senyor per la dita concessió dona e otorga a la dita Universitat e singulars de aquella [trecat], peñorades, marques, faltes coneixensa de aquelles salvant emperè al dit Senyor e als seus lo ters de aquelles.

5. Yttem etiam otorga lo dit Senyor. que si qüestions, contrats, contraversies seran entre alguns per causa dels dits herbaches, fustes e fustaches, e altres drets desus expecificats, que les coneixenses de bans, sentències, e determinacions de aquelles, sien dels oficials del dit lloch, però si de la dita sentència, declaració de aquelles algó s'entenien per agraviat, puixa recorrer el dit Senyor e successors de aquell en la dita forma lo dit Senyor successors de aquell no puixen conèixer asó declarat, que si per les dites sentències, o declaracions per los dits oficials declaraderes algun dany, o perjuhi era causat al dit Senyor e successors de aquell, que sia imputat a càrrech dels dits oficials e Universitat.

6. Yttem es reté lo dit Senyor versi e, los seus, que si aquell o los seus, ara de present o per lo esdevenidor, voldran posar en lo dit terme bestiaris menuts seus propis, tan en una ramera com dues, puix no excedisquen en suma de dosmilia caps, que aquell tinga facultat de poder fer, e aquells dits bestiaris puixen amprar, e peixer francament sens hermache, o salari algú, vel emperè lo dit Senyor els plau que si los dit seus bestiaris feyen mal, ni tala a persones algunes, així en panificats com en vedats, que cometen aquelles penes, bans, esmenes, si segons los altres bestiaris dels veïns, e habitants del dit lloch son tenguts.

7. Ittem. Lo dit Senyor es reté per si pera us propi així pera leñes e fustes, puixa tallar per us seu propi e ampriu, les dites fustes e leñes com los altres veïns del dit lloch.

8. Yttem lo dit Senyor atorga al dit Consell e oficials, que pera guardar e custodià lo dit terme puixa possar guardia e guardians, ab tal emperè modificació que aquell dit guardià e guardians sien tenguts jurar, en poder del dit Senyor o de son Batlle e lloctinen e dels successor de aquell.

9. Ytem es reté versi lo dit Senyor que, per la present concessió no li sia fet ni causat algun perjuhi en los drets que te en la devesa del dit Senyor.

10. Ynsuper lo dit Senyor es reté ver si e dels seus lo delme que los bestiaris que seran atrobats erbachan, seran tenguts a pagar, segons de así atràs lo an acostumat de rebre dels dits herbachans.

Lo dit Senyor magnífic vol que com la intenció sia no de desminuir, ans aumentar a la dita Universitat e singulars de aquella los drets, que per la dita carta de herbaches, fustes e

fustaches, e dret de aquell los era atorgat, concedit per tan degrasia especial e, per especial pacte, atorga als dits oficials e consell, que si per ningún temps la dita carta, privilegi, concessió e transportació, era atrobada y en aquella se mostraven alguns drets prerrogatius a la dita universitat e consell favorables, que de aquells se pugueren alegar e usar, així com si propie en aquesta concessió los fas novament atorgat, e que per aquesta nova concessió e pacte nols sia fet causat algun perjudí, ans tots los drets [il·legible] ara en lo esdevenidor conservats, com de presents lo dit Senyor los conserva.

Yttem es concordat: Que la propietat de aquestes cosses, que lo dit Senyor transporta, no puxa generalment, ni especialment, ésser alienada, transportada en persones estrañes e privades sens consentiment, voluntat així del dit Senyor com de la dita universitat i consell de aquella, la dita concessió e transportació i comcambi per la forma desus especificada, ab tots los drets [trecat] e accions, reals e personals, útils, directes, varies, o mixtes, ordinaries, o extraordinaries e altres qualsevulla al dit Senyor e als seus succesors pertenents per qualsevol causa, modo o manera, dels quals a la dita universitat e consell, i als seus, per causa de la present concessió e transportació, fa donació, sesio y tradició, e dels quals la dita Universitat, Consell, e singulars de aquella, e los succesors puixen fruir, e gosar així ager com deferent, e per a poder fer y eixercir així en juhy, com fora de aquell, segons que lo dit Senyor podia ans de fer lo present acte. Ynstituint-los per lo semblant sobre la dita venda, concessió e transportació dels dits herbatches e drets de aquells, verdaders senyors com de cosa pròpia, per que de aquell puguen gosar llibrement y absoluta sens servici algú y contradicció alguna, pera poder donar, posehir, vendre, alienar, et transportar dits herbatches a daquella persona o persones que a la dita Universitat y consellers ben vist, segons damunt està dit y especificat y així promet en bona fe als dits oficials, consell e universitat, pobladors, e succesors de aquell per si y per tots son succesors, presents y esdevenidors, e yo notari davall escrit rebedor dels presents, com a pública persona estipulant e rebent, salvar-los, defendre'ls y fer-los haver tenir y poseir quietament y pasifica en sana pau, tot tems e perpetuament, totes les sobredites coses y així a d'aquell e succesors de aquells legítims actor, defensor, contra totes y qualsevulla persones que voldran posar qüestió de dret o de fet en algunes de les dites coses. E pera atendre, cumplir totes les damunt dites coses e sengles de aquelles, obliga lo dit Senyor a la dita Universitat, Consell e singulars de aquella e als seus, tots los bens, e drets, mobles, e immobles, e semovents, que hara de present lo dit Senyor te y en esdevenidor tindrà. A les quals coses, lo dit en Joan Agut, Justícia, Pere Maimó, Miquel Fagona, Jurats, Pere Agut, Mustasaf, Juan Mateu, fill de en Guillem Matheu, Juan Matheu, fill de en Pere Matheu, Gabriel Agut, Pere Carrasco, Juan Carrasco, y en Jaime Fagona, veïns e habitants del dit lloch de la Serra, en lo sobredits noms y en qualsevulla de aquells per sí y per lo dict lloch y singulars de aquell, tenint plen poder de dit Consell, per a fer, e fermar y veure les coses sobredites e infrascrites, segons que del seu poder consta, plenísimament ab este públic sindicat fet en la casa del Consell de dit lloch de la Serra, a deu del mes de novembre, y pasat e any precent e infraescrit mil sinccens catorse, rebut per lo senyor e discret Pere Castell, alias Batle, notari y escrivà de la Cort e Consell del dit lloch, vehí de Cabanes, del qual a mi, dit notari, plena es estada feta fer de son bon grat y certa ciència, ab lo present acte hon ce vulla valedor y on ningún temps revocador, concedint e confesant totes les sobredites coses, e sengulars de aquelles e ser veres, y en los dits noms rebens y acceptans la dita concessió y transportació, y totes les sobredites coses a ells en los dessus dits noms, atorgades per la dita Universitat e pobladors de aquella del dit Senyor Mossèn Nicolau de Casalduch, cavaller Senyor del dit lloch de la Serra, precentes ab multiplicades gràcies tots los pactes, condicions y retensions sobre dites, en los noms sobre dits, havent convengut e promès en bona fee a el dit senyor, precent, acceptan, e als seus, tenir, cumplir e guardar la fidelitat son obligats guardar y ésser bons, leals, e fels vasalls e tenir e cumplir totes les sobredites coses, e singulars de aquelles per lo dit [trecat] salvades en totes aquelles coses que per aquells han e deven ésser tengudes, e servades formalment, cumplir e servar segons que en lo

dit acte son pus llargament contengudes, y ells en dits noms ses guarden cumplir, pagar fox y serrax tots difugis, malisies, e dilacions, cesant y no ad[trenca]t en ningún temps contraverseia per ninguna rahó ni causa sots obligació de ses persones y de tots los bens dreus, mobles, e immobles, sehens e semovents, privilegiats, presents e esdevenidors, que ara de present tenen, y en esdevenidor poden tenir en los dits noms, y en nom de la dita universitat, consell, e sengulars de aquell, en testimoni de les quals cosses a instància y requesta de les dites parts, de totes les dites cosses, foren fets per mi, notari davall escrit, dos actes públichs consenblans, per a que lo un trellat de aquell pogués ésser liurat a la una part y lo altre a la altra. Les quals cosses foren fetes en la casa del Consell del dit lloch tot lo Consell congregat e ajuntat, a sis del mes de Dehembre any de la Nativitat de Nostre Senyor Deu mil cinhcents y catorse. Sig+ ñal del dit Magnífich Mossèn Nicolau Casalduch. Sig +++++ ñals dels sobre dits Joan Agut, Mustasaf, Joan Mateu, fill de En Guillem Mateu, Joan Mateu, fill de en Pere, Pere Mateu, fill de en Pere, Gabriel Agut, Pere Darascó, Joan Darascó, Jaume Fagona, Oficials, Consellers e Síndich predits, los quals totes cosses e sengles de aquells en los dits noms loan ratifiquen, concedeixen e fermen.

Pressents foren per testimonis a les dites cosses los Venerables, Mossèn Antoni Casanova, e Mossèn Miguel Gomes, preveres, habitants del dit lloch.

Sig+num mei Andres Coll, notari autoritate Regia Publici Regni Valentia Rigentis Libris Notulorum et Prothocolorum et Discreti Anthoni Català

(4)

Presa de possessió del lloc de la Serra d'en Garceran per Lluís Muñoz, en nom i com a procurador de Anna de Casalduch, senyora de la Serra.

1535. Novembre, 4.

Protocol d'Antoni Pedro.

Arxiu Municipal de Castelló. Caixa nº 156

Dicta die intitulata quarta novembris anno predicto MDXXXV.

En nom de Nostre Senyor Déu e de la gloriosa Verge Maria, mare sua, als presents sia manifesta cosa e als sdevenidors perpetual memòria que, en lo any de la nativitat de Nostre Senyor deu Jhesuchrist mil cinhcens trenta cinch, en lo dia de digous comptat quatre dies del mes de nohembre, lo noble don Lois Munyos, cavaller, habitador de la ciutat de Valentia, procurador de la noble dona Ysabel Munyos y de Casalduch, vidua relictada del noble don Jaume de Casalduch, quondam, tudriu e curadiu testamentaria de la noble dona Anna de Casalduch, filla de aquella llegítima e natural e del dit don Jaume de Casalduch, quondam, senyor del lloch de la Serra dita d'en Garceran, tenint pleníssim poder a fer les cosses desusscrites, ab carta de procura feta en la ciutat de Valentia a vint y sis dies del mes de octubre propassat e rebuda per lo notari davall scrit e de la tutela e cura consta ab lo últim testament del dit don Jaume de Casalduch, rebut per en Berthomeu Olzina, notari, e per lo notari davall scrit a denou dies del mes de març propassat e publicat a setze dies del mes de abril après següent, constituhit dins lo dit lloch de la Serra, situat en lo present Regne de Valentia, per en Joan Pons, misatgé del dit lloch, mana ésser convocats tots los vehins, vasalls e habitants del dit lloch dins la sglésia del dit lloch, lo qual misatgé, obtemperant al dit manament, poch apres, en presentia del dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, feu relació en poder de mi, Anthoni Pedro, notari desusscrit, que de manament del dit noble senyor havia convocats e manat que tots los vehins, vasalls e habitants del dit lloch de la Serra, per als presents

dia e hora, se ajustassen dins la dita sglésia per fer e prestar jurament e homenatge de fidelitat al dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom de procurador de la dita noble dona Anna de Casalduch, dins la qual sglésia, personalment vingueren los vehins, vassalls e habitants del dit lloch següents: En Joan Matheu, batle, en Joan Nicholau, justícia, en Pere Maymó y en Pere Matheu, jurats, en Gabriel Agut, mustacaf, en Pere Agut, en Joan Agut, en Joan Beltran, en Pere Matheu, en Bernat Matheu, en Johan Matheu, en Pere Matheu, en Joan Tarasquo, en Pere Matheu, menor, en Joan Ayguavives, en Pere Mateu, fill d'en Bernat, en Miquel Nicholau, en Joan Renovell, en Joan Bernat, en Miquel Pastor e en Miquel Ribes, estants ajustats e congregats los dits batle, justícia, jurats e prohoms dessusdits, afermants e dients ésser en lo dit ajust e congregació més dels dits parts del vasalls, vehins e habitants del dit lloch de la Serra e representants tota la universitat del dit lloch e singulars de aquell, axí presents, absents y sdevenidors e homens com dones, lo dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, ab veu alta e intelligible los dix tals e semblants paraules. Prohoms ja crech són certs com lo magnífich mossèn Nicholau de Casalduch, quondam, senyor vostre, axí ab son últim testament rebut per lo notari de davall scrit, a tres dies del mes de octubre, any mil cinchcents trenta y dos e publicat a vint y hun dia del mes de nohembre, any mil cinchcents trenta quatre, com ab sos últims codicils rebuts per en Berthomeu Olzina, notari de Valentia a [blanc] dies del mes de febrer del prop dit any e publicats a [blanc] dies del mes de mars propasat, llega e lexa lo present lloch e altres al noble don Jaume de Casalduch, fill de aquell, ab los pactes, vincles e condicions en los dits testament e codicils contenguts, e axí lo dit don Jaume de Casalduch ha posehit dit lloch y és estat senyor vostre e com Nostre Senyor Déu lo haia appellat a la sua sancta glòria de paradís, e haia deixat en filla maior de aquell, legítima e natural, a la dita noble dona Anna de Casalduch, en la persona de la qual, ab sentència pronunciada per lo justícia civil de la ciutat de Valentia a vint y sis dies del mes de octubre propasat, és estat declarat lo vincle aposat en los dits testament e codicils, haver lloch en aquella e per consegüent aquella és senyora del present lloch e vostra, que per ço los manava, en nom e veu de tota la universitat, que li prestassen lo jurament, homenatge de fidelitat e li lliurasen la possessió del dit lloch de la Serra, segons que al dit don Jaume de Casalduch, últim senyor de aquells, tenien fet e prestat. E los dits batle, justícia, jurats e prohoms dixeran que, puix dels dits actes eren plenament informats e de aquells tenien plenera sciència e noticia, eren prests e aparellats jurar e tenir per senyora a la dita noble dona Anna de Casalduch e fer e prestar a daquela jurament e homenatge de fidelitat en mans, poder e boqua del dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, puix per aquell, en lo dit nom, fossen absolts, diffinits e delliures del jurament e homenatge de fidelitat tenien fet e prestat al dit noble don Jaume de Casalduch, quondam, senyor de aquells e del dit lloch. E lo dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, dix era prest e aparellat fer la dita absolució dels dits jurament e homenatge de fidelitat per aquells demanada, tota hora e quant fos fet e prestat lo dit jurament e homenatge de fidelitat a la dita noble dona Anna de Casalduch. E los dits batle, justícia, jurats e altres desusnomenats en sos noms propis e del dits officis e en nom, lloch e veu de tota la universitat del dict lloch de la Serra, singularment e distincta, en senyal de domini e senyoria, cascú de aquells, posades les mans sobre los sancts quatre evangelis, feren e prestaren jurament e homenatge de mans y de boqua, en poder del dit noble don Lois Munyos en lo dit nom e per la dita noble dona Anna de Casalduch, acceptant e rebent, migançant lo qual jurament e homenatge e fidelitat prometeren e ogligaren, que seran bons, fel e leals subdits e vasalls, segons forma de furs del present Regne de Valentia a la dita noble dona Anna de Casalduch, com a senyora del dit lloch e terme de la Serra e respondran e pagaran a daquela, cascuns anys, de totes les rendes, fruyts, regalies e preheminiències e de totes les altres utilitats e obvencions, com a senyora de aquell, si Déu los ajude e los sancts quatre evangelis que jurat havien. E lo dit noble e magnífich don Lois Munyos, en lo dessusdit nom, acceptant les dites cosses dix, que absolia e havia per absolts, diffenits e delliures, los dits batle, justícia, jurats e tota la dita

universitat, de tot qualsevol jurament e homenatge e fidelitat que haguessen fet e prestat y fossen tenguts y obligats al dit noble don Jaume de Casaduch, quondam, senyor de aquells, fahentlos pacte solempne e perpetual, axí real com personal, per la dita rahó, de ací avant no impetrar o contravenir aquells, axí en juhí com fora juhí, imposant así, en lo dit nom, sobre les dites cosses callament perdurable. E pres lo dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, en les sues mans lo libre misal de la dita sglésia e en ànima de la dita sa principal, en lo dit nom, jurà a Nostre Senyor Déu e als sancts quatre evangelis de aquells, de la sua ma drete corporalment toquats, que la dita noble dona Anna de Casalduch los serà bona senyora, els servarà furs e privilegis del present Regne, ordenacions y stabliments, bons costums e antigues observances del dit lloch e la carta de la població, segons lo dit don Jaume de Casalduch los acostumava tenir e observar. E fetes les dites cosses, de continent, lo dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, exercint jurisdicció e senyoria, en senyal de la vera real corporal e actual possessió del dit lloch e senyoria de aquell, personalment manà als dits batle, justícia, jurats, no ussassen, de allí avant, ne exercissen llurs officis, com hagués per revocats aquells e cascú de aquells dels dits officis, us y exercici de aquells, los quals dixeren eren contents, prests e aparellats fer e inseguir lo quels era manat. E poch apres, sens divertir a altres actes, a supplicació de la dita universitat, ajustada dins la dita sglésia, lo dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, elegí e de nou creà en batle al dit en Joan Mateu, en justícia al dit en Joan Nicholau y en jurats als dits en Pere Maymó y en Pere Matheu, presents e cascú de aquells llurs officis acceptants, los quals, sots virtut del jurament que fet e prestat havien cascú de aquells, promes llur ofici regir y exercir e administrar bé e lealment en lo dit loch e terme per la dita dona Anna de Casalduch, fent e administrant justícia a qualsevol persones littigants davant aquells. E per lo semblant, lo dit noble e magnífich don Lois Munyos, en lo dit nom, personalment manà al pedit en Joan Pons, que de ací avant no usàs ni exercís lo dit ofici de misatgé, lo qual respós que era prest e aparellat de fer tot lo que li era manat. E poch apres, a suplicació dels dits ofici als novaments creats, lo dit noble e magnífich don Lois Munyos, en lo dit nom, elegí e de nou creà en misatgé del dit lloch a lo dit en Joan Pons, present e acceptant, lo qual en virtut del jurament per aquell fet e prestat, en poder e mans del dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom jurà a Nostre Senyor Déu e als sancts quatre evangelis de aquell de la sua ma drete corporalment toquats, en virtut del qual jurament promès lo dit ofici de misatgé regir, exercir e administrar bé e lealment, segons se pertany, fahent verdaderes relacions del que a llur ofici de misatgé se sguardarà. E continuant los actes de dita possessió, accedint personalment a la casa del senyor, construhida dins lo dit lloch, manà a tots los qui dins aquella estaven que ixquessen, com de fet ixqueren de dita casa e en senyal de la possessió de dita casa e de totes les altres cases del dit lloch, tanquà e obrí les portes de aquell sen empaig, impediment ni contradicció de persona alguna, confessant tenir la dita possessió animo et corpore de les dites cases e de totes les altres casses del dit lloch. E exint lo dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, del dit lloch y essent en part de la qual lo terme de aquell se veyia molt bé presa per aquell una rama de morer, tallà aquella en senyal de la possessió de dit tot lo terme del dit lloch de la Serra e mirant ab los ulls corporals tot lo dit terme e la maior part de aquell, tenint facultat de anar en cascuna part del dit terme sens contadició alguna, havent animo e voluntat de tenir e posehir lo dit lloch e terme per la dita dona Anna de Casalduch, dix en lo dit nom que prenia e havia per pressa la real e actual possessió del dit lloch e terme de aquell e perseverant en los actes de dita possessió, exercint jurisdicció en lo dit lloch e terme, mana ésser feta la crida de thenor següent: Ara hojats quens fan a saber, de part de la senyoria del present lloch de la Serra, que no sia persona alguna de qualsevol ley, estament o condició, sia que presumexca portar per lo dit lloch, armes prohibides portar, per furs del present regne, a pena de sexanta solidos e de perdre aquelles. E poch apres, provehida la dita crida, lo dit en Joan Pons, misatgé, feu relació en poder de mi, dit Anthoni Pedro, notari desusscrit, que en lo present e dessusdit dia, de manament e promisió del dit noble e magnífich don

Lois Munyos, en lo dit nom, ell dit relatant, havia feta la dita crida per lo dit lloch de la Serra e llochs acostumats de aquell. En senyal de la jurisdicció civil e criminal, alta e baixa, mer e mixte imperi del dit lloch, lo dit noble senyor, en lo dit nom, per lo dit en Joan Pons, misatgé dessudit, feu pegar una rama de morer en hun morer, exercint la dita jurisdicció que ha este en lo dit. E pengada per lo dit en Joan Pons la dita rama de morer en lo dit morer, manà e provehí ésser feta la crida del thenor següent: Ara hoiats quens fan a saber, de part de la senyoria del present lloch de la Serra, que no sia persona alguna de qualsevol ley, estament e condició, sia que gosse o presumeixca despengar la rama en lo dit morer pengada, sots pena de perdre la vida e guartse qui guardar sea. E fetes les dites cosses, lo dit en Joan Pons, misatgé dessus dit, feu relació, en poder de mi, dit notari, que en lo present dia, de manament e promisió del dit noble senyor, en lo dit nom, havia feta la predicta crida per lo dit lloch de la Serra e llochs acostumats de aquell. E poch apres, per manament e provisió del dit noble senyor, en lo dit nom, lo dit misatgé despengà la dita rama del dit morer hon aquella era estada pengada. De totes les qual cosses e sengles de aquells, axí seguides e actitades, lo dit noble don Lois Munyos, en lo dit nom, requerí per mi dit Anthoni Pedro, notari, ésser li feta e rebuda acta pública, per memòria en lo sdevenidor. Que acta fuerunt locho die et anno predictis.

Presentis foren per testimonis a les dites coses lo magnífich mossèn Sebastià Català, cavaller, habitador de la ciutat de Valentia y en Joan Carreal, mercader, vehí de Morella, residents en lo dit lloch de la Serra.

(5)

Mossèn Melcior Gascó, prevere, procurador de Lluís Muñoz, tutor de Anna de Casalduch, Senyora de la Serra, fa inventari dels bens de dita senyora situats a la Serra.

1540. Octubre, 1

Protocol d'Antoni Pedro.

Arxiu Municipal de Castelló. Caixa nº 159

Primo una casa del senyor nomenada lo castell, dins lo qual foren atrobats los bens següents.

Primo dos taules de mangar, la una gran e l'altra chiqua, ab ses tisoires usades.

Item dos banchs de fusta de seure ab sos peus.

Item dos scabeigs de fusta dolents.

Item dos paelles, la una gran e l'altra chiqua.

Item unes graelles de ferro.

Item una olla de coure.

Item hun mortar de coure sens ma.

Item hun cànter de aram.

Item cinch plats de terra.

Item una olla de terra.

Item una caldera de dos canters poch més o menys.

Item hun banch de fusta dolent en la cuyna.

Item dos cocis plantats.

Item hun ast de ferro.

Item dos cofrens de pi, lo hu bo e l'altre dolent.

Item hun llit de posts ab sos peus.

Item una banona, una flaçada cardada e dos bancals de tres teles cascú, lo hu foradat e lo altre usat y dos matalafs, tot dolent.

Item hun coixí dolent.

Item hun plat de lautó de mans antich.

Item hun cresol bo.

Item una bota de cent canters poch més o menys.

Item deu cafiços, set barcelles e miga de forment poch més o menys de les rendes del present any.

Item dos cafiços e dos barcelles de ordi e honze barcelles e una almut de civada, procehints de les matexes rendes.

Item huyt cafiços e mig de forment, procehit del arrendament de la devesa del present any.

Item hun ferreginal davant lo castell e hun ort al costat.

Item hun ort a la fosat.

Item les herettats de la Devesa e los ostals dels Puachols damunt e davall e la heretat dels Ivarcos. Item reb la Senyora los delmes, co és les dos parts.

Item noranta dos lliures, les quals la universitat del dit loch de la Serra respon cascún any a Senyor per peyta y erbages.

Teste Joan Mateu, baile del dit lloch, Jaume Bernat i Jaume Agut veïns del dit lloch.